

MS 4. YÜZYILDA ISAURIA EYALETİ'NİN SİYASAL VE İDARİ YAPISI

MEHMET KURT*

Giriş

Antik Isauria, Anadolu'nun güneyinde doğudan Kilikia Trakheia/Kilikia Aspera (Dağlık Kilikia), batıdan Pamphylia ve kuzeyden de Lykaonia ile sınırlanmış oldukça dağlık bir bölgedir (Harita)¹. Bölgenin özellikle Toros dağlarının batı kesimlerinde yer alan bölümü son derece engebeli olup, akarsular tarafından parçalanmış çok sayıda vadi ve kanyondan oluşmaktadır. Bu durumunun istisnalarını ise kıyı kesimi ve Kalykadnos (Göksu) Vadisi oluşturmaktadır. Hierokles²'in Isauria Eyaleti'nin *metropolis* Seleukeia olmak üzere 23 kentini sıraladığı listeden ve Constantinus Porphyrogenitus³'un saymış olduğu Isauria *dekapolis*inden de açıkça

* Doç. Dr., Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Karaman/TÜRKİYE, mehmetkurt6970@hotmail.com

¹ W. Ruge, "Isauria", *RE* IX/2, 1916, s. 2056. Isauria ve Isaurialılar hakkında detaylı bilgi ve literatür için bkz. J. Matthews, *The Romans Empire of Ammianus with a new introduction*, Michigan Classical Press, London 1989, ss. 355-367; B. D. Shaw, "Bandit Highlands and Lowland: The Mountains of Isauria-Cilicia", *Journal of the Economic and Social History of the Orient* XXXIII/3, 1990, ss. 237-270; N. Lenski, "Assimilation and Revolt in the Territory of Isauria, from the 1st Century BC to the 6th Century AD", *Journal of the Economic and Social History of the Orient* XLII/4, 1999, ss. 413-465; S. Dmitriev, "Observations on the Historical Geography of Roman Lycaonia", *Greek, Roman, and Byzantine Studies* 41, 2000, ss. 350-357. Haritanın hazırlanmasında J. Matthews, *The Roman Empire of Ammianus with a new Introduction*, s. 356, Map 8'den faydalanılmıştır.

² Hierok. 708.1-710.9'da kıyı ve iç Isauria'da yer alan 23 kent şu şekilde sıralanmaktadır: Seleucia *metropolis*, Celesdere, Anemurium, Titiopolis, Lamus, Antiochia, Juliosebaste, Cestri, Selinus, Iotape, Diocaesarea, Olbe, Claudiopolis, Hieropolis, Dalisandus, Germanicopolis, Irenopolis, Philadelphia, Moloe, Darasus, Zeede, Neapolis, Lauzados. Söz konusu listede geçen bu kentler ve lokalizasyonları için bkz. M. Alkan – M. Kurt, *Aşağı Akın Isauria Bölgesi'nde Bir Kale Yerleşimi*, Akron 15 (Akdeniz Üniversitesi Akdeniz Dillerini ve Kültürlerini Araştırma Merkezi Dizisi 15), Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul 2017, ss. 49-51.

³ Cons. Porph. *De Thematis* ss. 35-36. Germanikupolis, Titiupolis, Dometiupolis, Zenupolis, Neapolis, Klaudiupolis, Eirenupolis, Diokaisareia, Lauzados ve Dalisandos'tan oluşan bu "on kent", 10. yüzyılda Bizans eyalet sistemi düzenlemesine göre 13. Seleukeia Thema'sı içerisinde. Isauria *dekapolis*i için bkz. W. M. Ramsay, *The Historical Geography of Asia Minor* (Royal Geographical Society, Supplementary Papers IV), London 1890, s. 366; F. Hild – H. Hellenkemper, *Kilikien und Isaurien*, Tabula Imperii Byzantini 5, (Denkschriften ÖAW, phil.-hist. Kl. 215), Wien 1990, ss. 235-236; Lenski, a.g.m., s. 415; K. Feld, *Barbarische Bürger: Die Isaurier und das Römische Reich*, Walter de Gruyter, Berlin - New-York 2005, ss. 27-30.

anlaşıldığı üzere günümüzde olduğu gibi antik dönemde de en yoğun iskân burarlarda görülmüştür. Bölge tarımsal faaliyetlere elverişli sahaları çok az olduğu için ekonomik açıdan sınırlı imkânlara sahip olmuştur. Bu nedenle daha ilk dönemlerden itibaren bölge halkının zaman zaman haydutluğa yöneldikleri ve geçimlerini bu yoldan sağladıkları görülmektedir. Bu nedenle Isauria önemli bir haydutluk merkezi haline gelmiş ve Antik kaynaklarda “*Isaurialı*” adı çoğu zaman haydut ile eş anlamlı olarak kullanılmıştır⁴.

Isauria’da meydana gelen organize haydutluk faaliyetleri ve isyanların coğrafi, sosyal, dini ve ekonomik olmak üzere çok çeşitli nedenleri vardır. Bir başka neden olarak ise Isauria’nın henüz imparatorluk döneminden itibaren dağlı haydut şefleri tarafından yönetilen çok sayıda yarı feodal prensliğe ayrılmış siyasi yapısı gösterilmektedir⁵. Öte yandan başlangıçta yerel bir haydutluk problemi karakteri taşıyan olayların isyanlara dönüşerek bir savaş niteliği kazanmasında, Sasani kralı I. Şapur’un MS 260 yılında Akdeniz kıyılarından gelip Isauria’dan geçerek Anadolu içlerine düzenlediği seferin meydana getirdiği kaos ortamı önemli bir etken olmalıdır. Naqşi Rستم’de bulunan ve Farsça’da Ka’ba-ye Zardoşt denilen anıtın kaidesi üzerinde I. Şapur’a ait olup Partça, Avesta ve Yunanca olarak üç dilde kayda geçirilmiş bir yazıt yer almaktadır⁶. Literatürde ŞKZ (Shapur Ka’ba-ye Zardoşt) olarak adlandırılan yazıtın 20. satırında Roma ordusuna asker ve destek sağlayan memleketler arasında Thrakia, Bithynia, Asia, Pamphylia, Lykaonia, Galatia, Lykia, Kilikia, Kappadokia, Phrygia ve Suriye ile birlikte Isauria da sayılmaktadır⁷. Yazıtın 28. satırında (ŞKZ 28) geçen Mōstinopolis şahrestān⁸ ise Yunanca versiyonda Δομετιούπολις (Dometiupolis)⁹ olarak geçmekte olup I.

⁴ N. Lenski, “Relations between Coast and Hinterland in Rough Cilicia”, *La Cilicie: Espaces et Pouvoirs Locaux Table Ronde Internationale, Istanbul, 2-5 Novembre 1999, Varia Anatolica XIII*, 2001, s. 417.

⁵ Shaw, a.g.m., ss. 199-233, 237-270.

⁶ <http://parthiansources.com/texts/skz/>, Erişim Tarihi: 28.05.2018; A. Maricq, “Classica et Orientalia. 5. Res Gestae Divi Saporis (Pl. XXIII-XXIV)”, *Syria* 35/3-4, 1958, 310-314. Söz konusu yazıt hakkında literatür için ayrıca bkz. Hild – Hellenkemper, a.g.e., s. 242; M. H. Dodgeon – S. N. C. Lieu, *The Roman Eastern Frontier And The Persian Wars AD 226-363, A Documentary History*, London – New-York 2002⁵, s. 49; Feld, a.g.e., s. 121.

⁷ <http://parthiansources.com/texts/skz/skz-20/>, Erişim Tarihi: 28.05.2018, ŞKZ 20: az Trakiya şahr, az Bituniya şahr, az Asaya şahr, az Pamfilaya şahr, az Isawriya şahr, az Likoniya şahr, az Galatiniya şahr, az Lukiya şahr, az Kilikiya şahr, az Kappadokiya şahr, az Frugiya şahr, az Suriya şahr.

⁸ <http://parthiansources.com/texts/skz/skz-28/>, Erişim Tarihi: 28.05.2018.

⁹ Antik dönemde Ermenek Havzası’nın önemli bir kenti olduğu anlaşılan Domitiopolis, Ermenek’in 18 km kuzeybatısındaki Katranlı Köyü’nün önceki ismi olan Dindebol ile olan isim benzerliğinden dolayı bu köydeki kalıntılar sahasına lokalize edilmektedir, bkz. J. R. S. Sterrett, *The Wolfe Expedition to Asia Minor*,

Şapur'un, Isauria Eyaleti'nde Romalıları geri püskürttükten sonra ele geçirdiği kentler arasında sıralanmaktadır¹⁰. Nitekim söz konusu seferden çok kısa bir süre sonra İmparator Probus (MS 276 – 282) döneminde Isaurialı Palfuerius Lydius isyan ederek Pamphylia ve Pisidia'ya saldırmış, ancak Kremna'nın kuşatılması sırasında öldürülmüştür¹¹.

Isauria'da MS 1. yüzyıl ile MS 6. yüzyıl arasında aralıklarla rastlanan karışıklıkların en yoğun şekilde görüldüğü dönem ise hiç şüphesiz MS 4. yüzyıldır. Romanizasyon kesin bir sonuç vermeyince Isauria, MS 4. yüzyılın başlarında dâhili bir askeri bölge haline getirilmiştir¹². Bu yüzyılın ikinci yarısında yerel ölçekli haydutluk faaliyetleri büyük isyan ve savaşlara dönüşmüş, sadece Isauria'da değil komşu eyaletlerde de huzursuzluklara neden olmuştur. Aşağıda ele alınacağı üzere 4. yüzyılda Isauria'da 353-354, 359, 367-368, 376-377 yıllarında olmak üzere dört büyük olay yaşanmıştır. Romalılar, ordularının hareket kabiliyetlerini sınırlayan ve haydutlar tarafından çok iyi tanınan bölgede kontrolü sağlamakta oldukça zorlanmışlardır. Özellikle Isauria'nın en dağlık bölümünü oluşturan ve Kalykadnos'un iki kolu (Ermenek Göksuyu ve Hadim Göksuyu) arasında kalan sahada bütün MS 4. yüzyıl boyunca kalıcı bir kontrol sağlayamamışlardır.

1. Isauria Eyaleti'nin Kuruluşu, MS 4. Yüzyıl Olaylarına Kadar Yönetimi ve Yöneticileri

Isauria Eyaleti adlandırması, ilk defa Karaman'ın batısında Hacıibaba Dağı'nın kuzey eteğinde yer alan Losta'da (Akarköy) bulunan ve 1886'da yayını yapılan Latince bir yazıtta¹³ *provincia Isauria* olarak geçmesiyle kullanılmaya başlanmıştır. MS 238-244 yılları arasına tarihlenen ve Isauria Eyaleti'nin imparator Gordianus'a ithaf ettiği yazıt, Isauria'nın III. Gordianus tarafından Kilikia'dan ayrıldığını göstermektedir.

Papaers of the American School at Athens III, Boston 1888, s. 80; W. Ruge, "Domitiopolis", *RE* V/1-2, 1905, s. 1313; Hild – Hellenkemper, *a.g.e.*, s. 242.

¹⁰ Dometiopolis ile birlikte sayılan başka Isauria kentleri arasında Seleucia, Anemurion, Selinus ve Antiokheia'nın da adları geçmektedir; bkz. R. N. Frye, *The History of Ancient Iran*, C. H. Beck'sche Verlagsbuchhandlung, München 1983, s. 372 Appendix 4; A. Maricq, *a.g.m.*, ss. 312-313.

¹¹ Zos. 1.69; B. Levick, *Roman Colonies in Southern Asia Minor*, Clarendon Press, Oxford 1967, s. 174; S. Mitchell, "The Siege of Cremna", *The Eastern Frontier of the Roman Empire* (ed. D.H. French and C.S. Lightfoot), Oxford 1989, ss. 111-128; Hild – Hellenkemper, *a.g.e.*, s. 34; K. Feld, *a.g.e.*, ss. 128-137.

¹² H. Hellenkemper, "Legionen im Bandenkrieg – Isaurien im 4. Jahrhundert", *Studien zu den Militärgrenzen Roms III (Vorträge des 13. Internationalen Limeskongresses Aalen 1983)*, Stuttgart 1986, ss. 625-634.

¹³ P. Paris – G. A. Radet, "Inscriptions de Pisidie, de Lycaonie et d'Isaurie", *Bulletin de correspondance hellénique* 10, 1886, s. 511 no. 26 (= Sterrett, *a.g.e.*, s. 23 no. 20; CIL III 6783).

Öte yandan İmparator Diocletianus'un eyaletlerin yeniden düzenlenmesine yönelik olarak yapmış olduğu reformlar¹⁴, Isauria tarihi için de büyük önem taşımaktadır. Söz konusu reformlar çerçevesinde Diocletianus, Probus'un yönetimi altında meydana gelen şiddetli iç karışıklıklar ve ayaklanmaların ardından Isaurialıların daha iyi kontrol edebilmek amacıyla III. Gordianus'tan beri mevcut olan Isauria'yı Dağlık Kilikia ile birleştirmiş, Seleukeia (Silifke) başkent olmak üzere Doğu *diocesi* içerisinde bağımsız Isauria Eyaleti'ni kurmuştur¹⁵. Yeni kurulan bu eyalet, batıda Korakesion'dan (Alanya) doğuda Lamos Irmağı'na (Limonlu Çayı) kadar uzanıyor ve kuzeyde Lykaonia ile sınırlanıyordu¹⁶. MS 4. yüzyılın başlarında Isauria Eyaleti'ni başkent Seleukeia'da oturan atlı sınıftan yöneticiler idare etmekteydiler. Antik edebi kaynaklardan ve epigrafik belgelerden söz konusu idarecilerin 353 yılı olaylarına kadar *praeses Isauriae* unvanıyla sivil bir yetki kullanmış oldukları anlaşılmaktadır¹⁷.

Isauria Eyaleti'nin MS 4. yüzyıl başlarında bilinen ilk yöneticisi Lucilius Crispus idi. Seleukeia kentinden ele geçen iki Latince yazıttan Lucilius Crispus'un 306-309 yılları arasında¹⁸ Isauria *praeses*'i (*praeses Isauriae*) olduğu bilinmektedir. Lucilius Crispus, *praeses Isauriae* olarak Seleukeia'da Caesar Flavius Valerius Constantinus¹⁹ (306-337)'a ve büyük olasılıkla Caesar Maximinus Daia'ya²⁰ (308-313) ithafta bulunmuştur. Bu iki Latince ithaf yazıtının tarihlenmesine göre Lucilius

¹⁴ Diocletianus'un eyalet reformlarındaki temel amacı, eyaletlerde meydana gelebilecek olaylara daha çabuk müdahale ederek kontrol altına alabilmektir. Bu bağlamda söz konusu reformlarla imparator ve senato eyaletleri ayrımı ortadan kaldırıldığı gibi, eyaletler sayı olarak artırılmış ancak küçültüldüğü için yönetimi daha kolaylaştırılmıştır. Diocletianus'un eyalet reformu konusunda detaylı bilgi için bkz. A.H. M. Jones, *The Later Roman Empire 284-602, A Social Economic and Administrative Survey*, Blackwell, Oxford 1964, ss. 42-47; Feld, *a.g.e.*, s. 87.

¹⁵ T. B. Mitford – St. Andrews, "Roman Rough Cilicia", *Aufstieg und Niedergang der römischen Welt* II, 7/2, 1980, s. 1250; Hild – Hellenkemper, *a.g.e.*, ss. 34-35. Geç Roma döneminde Isauria'nın yönetimi için bkz. Jones, *a.g.e.*, ss. 20-25; Hellenkemper, *a.g.m.*, ss. 625-634.

¹⁶ J. Rougé, "L'Histoire Auguste et l'Isaurie au IVe Siècle", *Revue des études anciennes* LXVIII/3-4, 1966, s. 283; Mitford – Andrews, *a.g.m.*, ss. 1232-1234; A. Ünal – K. S. Girginer, *Kilikya-Çukurova İlk Çağlardan Osmanlılar Dönemine Kadar Kilikya'da Coğrafya, Tarih ve Arkeoloji*, Homer Kitabevi, İstanbul 2007, s. 251.

¹⁷ Feld, *a.g.e.*, s. 88.

¹⁸ S. Şahin, "Inchriften aus Seleukeia am Kalykadnos (Silifke)", *Epigraphica Anatolica* 17, 1991, s. 151, 153.

¹⁹ AE 1978, s. 239 no. 814 (= G. Dagron – J. Marcillet-Jaubert, "Inscriptions De Cilicie et d'Isaurie", *Bulletin XLII/167*, 1978, ss. 414-415; G. Dagron – D. Feissel, *Inscriptions de Cilicie, Avec Antonie Hermani, Jean Richard et Jean-Pierre Sodini*, Paris 1987, s. 20 no. 2; Şahin, *a.g.m.*, ss. 152-153, no. 2 Text c).

²⁰ AE 1978, s. 239 no. 815 (= Dagron – Marcillet-Jaubert, *a.g.m.*, ss. 413-414 no. 39; Dagron – Feissel, *a.g.e.*, s. 21 no. 3; Şahin, *a.g.m.*, s. 152 no. 2 Text b).

Crispus'un 306-309 yılları arasında Isauria'nın *praeses*'i olarak görev yaptığı kabul edilmektedir²¹. Ancyra'da ele geçen bir başka ithaf yazıtından²² anlaşıldığına göre Lucilius Crispus, Isauria'daki görevinden kısa bir süre sonra Pontus Eyaleti'ne *vicarius praefectus praetorio* olarak atanmıştır²³. Lucilius Crispus'un Isauria'daki görevinden önce ve Pontus'taki görevinden sonraki mesleki kariyeri hakkında ise ne yazık ki bilgi sahibi değiliz.

Lucilius Crispus'tan sonra *praeses Isauriae* görevine Flavius Severianus atanmıştır. Augustus Severus (306-307)'un oğlu olan Flavius Severianus²⁴ Seleukeia'da Maximinus Daia²⁵ ve Galerius Valerius Maximianus²⁶ için birer ithafta bulunmuştur. Latince kaleme alınmış bu iki ithaf yazıtının yapılan tarihlenmelerine göre Flavius Severianus'un 309-313 yılları arasında *praeses Isauriae* olduğu anlaşılmaktadır²⁷. Augustus Severus'un evlatlığı Flavius Severianus'un etnik kökeni hakkında bir şey söylemek zor olmakla birlikte Severus'un evlatlığı olması dolayısıyla Severianus adını aldığı anlaşılmaktadır²⁸.

Flavius Severianus'tan sonra 313-324 arası dönemde *praeses Isauriae* olarak Aurelius Fortunatus adı geçmektedir. Fortunatus'un *praeses Isauriae* olarak Augustus Flavius Constantinius'a Latince kaleme alınmış bir ithafı bilinmektedir²⁹. Seleukeia'da ele geçen bu ithaf, ilk önce İmparator Licinius'a (308-324) yapılmıştı. Tetrarkhia yönetiminin de sonu olan 324 yılında I. Constantinus, Licinius'a karşı yürüttüğü mücadeleyi kazandı. Büyük olasılıkla bu olay üzerine aynı yılda söz konusu ithaftan Licinius'un adı silinerek yerine I. Constantinus'un ismi kazanmıştır.

²¹ AE 1978, s. 239, no. 814-815; Hild – Hellenkemper, *a.g.e.*, s. 34; Şahin, a.g.m., ss. 150-153; Feld, *a.g.e.*, s. 88 ve 353 liste 2.

²² AE 1924, 25-26 no. 89 (= R. d'Orbeliani, "Inscriptions and Monuments from Galatia", *The Journal of Hellenic Studies* 44/1, 1924, ss. 36-37 no. 45).

²³ PLRE I, s. 233; AE 1978, 239 no. 814; Şahin, a.g.m., 153 dn. 46.

²⁴ PLRE I, s. 828; Feld, *a.g.e.*, s. 88.

²⁵ Şahin, a.g.m., s. 152, no. 2.

²⁶ G. E. Bean – T. B. Mitford, *Journeys in Rough Cilicia 1964-1968*, Österreichische Akademie der Wissenschaften Phil.–hist. Kl. Denkschriften 102, Ergänzungsbände zu den Tituli Asiae Minoris 3. Vienna 1970, ss. 196-197 no. 217; AE 1972, ss. 206-207 no. 652; J. R. Martindale, "Prosopography of the Later Roman Empire: addenda et corrigenda Volume I", *Histoira* 29, 1980, s. 493; Şahin, a.g.m., s. 152, no. 2 text a.

²⁷ Şahin, a.g.m., s. 150-151; Feld, *a.g.e.*, s. 88 ve 353 liste 2.

²⁸ Literatür için bkz. Feld, *a.g.e.*, s. 88 dn. 198.

²⁹ AE 1978, ss. 239-240 no. 816 (= Dagron – Feissel, *a.g.e.*, s. 22 no. 4; Şahin, a.g.m., s. 153 text 2d; Feld, *a.g.e.*, ss. 88-89).

Bu ithaf yazıtı, Fortunatus'un 324 yılı dolaylarında Isauria yöneticiliği yaptığını göstermektedir. 324 yılı Fortunatus'un yöneticiliğinin son yılı olsa bile kendisinden bir önceki Isauria yöneticisi Severius'tan hemen sonra bu göreve getirilmiş olması pek olası görünmemektedir. Zira Isauria'daki diğer yönetim süreleri dikkate alındığında ortalama dört yıl gibi bir süre görev yaptıkları görülmektedir. Buna dayanarak Flavius Severianus ile Aurelius Fortunatus arasında henüz belgelenmemiş yöneticilerin olması gerektiği düşünülebilir³⁰.

2. Ana Hatlarıyla MS 4. Yüzyıl Isauria Olayları

Diocletianus'un yapmış olduğu düzenlemelerin sonucu olarak Isauria'da MS 4. yüzyılın ikinci yarısına kadar kayda değer herhangi bir olay yaşanmamış, bu tarihte yeniden karışıklıklar görülmeye başlamıştır. MS 4. yüzyıl Isauria isyanları için temel kaynak olan Ammianus Marcellinus, 353-354 yılı olaylarından ayrıntılı olarak söz etmektedir³¹. MS 353-354 yılı isyanının sebebi olarak bazı Isaurialıların haksız yere suçlanıp İkonium'daki anfityatroda vahşi hayvanlara atılması gösterilmektedir³². Ancak Isaurialıların ilk saldırılarını tahıl taşıyan deniz filolarına karşı tam tersi yönde Güney sahillerine ve Kıbrıs'a düzenlemiş olmaları ve geniş çiftliklere bağlı köyler olan *vicler* üzerine saldırımları gerçek nedenin ekonomik sorunlar ve kıtlık olduğunu düşündürmektedir³³. Güney sahilleri ve Kıbrıs

³⁰ Latince bir yazıt, Licinus Campanus adlı bir şahsın köle ve azatlılarının Fortunatus'a yaptıkları bir ithafı kaydetmektedir. Ancak bu Fortunatus ile Isauria *praeses*'i Aurelius Fortunatus'un aynı kişi olup olmadıkları kesin değildir. Söz konusu yazıt için bkz. Bean – Mitford, *a.g.e.*, ss. 154-155 no. 157; Feld, *a.g.e.*, s. 89 dn. 199.

³¹ Amm. Marc., XIV.2.1-20. 353-354 Isauria isyanları hakkında detaylı bilgi ve yorum için bkz. Rougé, *a.g.m.*, ss. 292-294; Matthews, *a.g.e.*, ss. 360-361; Shaw, *a.g.m.*, ss. 240-242; Hild – Hellenkemper, *a.g.e.*, ss. 35-36; N. Lenski, "Assimilation and Revolt in the Territory of Isauria, from the 1st Century BC to the 6th Century AD", ss. 441-442; Hopwood, *a.g.m.*, ss. 200-203; Feld, *a.g.e.*, ss. 139-144; B. Pottier, "Banditisme et révolte en Isaurie au IVe et Ve siècles vus par les Isauriens eux-mêmes. La Vie de Saint Conon", *Mediterraneo antico. Economie, società, culture*, 8 fasc. 2, 2005, ss. 444-447.

³² Amm. Marc. XIV. 2.1; Rougé, *a.g.m.*, ss. 292-295; K. Belke – M. Restle, *Galatien und Lykaonien*, *Tabula Imperii Byzantini* 4 (Denkschriften ÖAW, phil.-hist. Kl. 172), Wien 1984, s. 54; K. Hopwood, "Consent and Control: How the Peace was kept in Rough Cilicia", *The Eastern Frontier of the Roman Empire*, D. H. French – C. S. Lightfoot (eds.), BAR, International Ser. 553 (i), Oxford 1989, s. 201. Nitekim bazı araştırmacılar, CTh. 9.35.7, 408'e dayanarak Isaurialı haydutların Büyük Perhiz ve Paskalya'da bile işkence görebileceklerinin kanunlarla özellikle belirtilmiş olmasını gerekçe göstererek Isaurialıların isyanı için öne sürülen bu sebebi bir bahaneden ibaret olarak düşünmektedirler. Bu konuda bkz. Matthews, *a.g.e.*, s. 363; K. Hopwood, "Bandits, between Grandees and the State: The Structure of Order in Roman Rough Cilicia", *Organised Crime in the Ancient World*, K. R. Hopwood (ed.), London 1999, s. 183; B. Isaac, "The Eastern Frontier", *Cambridge Ancient History XIII: The Late Empire, A.D. 337-425*, (eds. A. Cameron – P. Garnsey), Cambridge University Press, Cambridge 2008, s. 452.

³³ Amm. Marc. XIV 2. 2-3; Rougé, *a.g.m.*, s. 307; Pottier, *a.g.m.*, ss. 448-451.

arasındaki ulaşımı engelledikten sonra Pamphylia kentlerine saldıran haydutlar, Melas Çayı'nı geçmişler ancak Side'de *magna praesidia* adı verilen garnizonlarda konuşlandırılmış birliklere yenilmişlerdir³⁴. Daha sonra Laranda'ya kadar çekilen haydut çeteleri, üzerlerine gönderilen askerlerin üstesinden gelebilmek için Lykaonia sınırında yol keserek eyalet sakinlerini ve yolcuları soymuş ve huzursuzluklar çıkarmışlardır³⁵. Lykaonia sınırındaki küçük yerleşimlere ve kalelere yerleştirilen birlikler haydutlar, karşısında başarı elde edememişlerdir. Bu başarısızlıkta Romalı askerlerin deneyimsizlikleri ve Isaurialıların sayısal üstünlüğü yanında en önemli etken bölgenin topografik yapısı olmalıdır. Nitekim Ammianus Marcellinus, Isaurialıların dağların yalçın yamaçlarında ve karmaşık geçitlerinde yetişmiş olduklarını ve buralara sanki düz ovalarmış gibi hükmettiklerini kaydetmektedir³⁶. Bu coğrafya şartlarına alışkın olan ve araziye çok iyi taniyan haydutlar, Romalılar karşısında oldukça etkili olmuşlardır.

Haydutlar, daha sonra Dağlık Kilikia kıyılarına inerek erzak ihtiyaçlarını karşılamak için burada buğday deposu olarak kullanılan Palaia³⁷ limanına ve yük gemilerine saldırmışlardır. Muhtemelen düzenli birliklerle sıkı şekilde korunan Palaia'yı ele geçiremeyen haydut çeteleri, bölgenin *metropolis*i olan Seleukeia'ya saldırmışlardır. Ancak burada *comes* Castricius³⁸ un sorumluluğundaki üç *lejon* ile karşılaşmışlardır³⁹. Castricius, izlediği yanlış strateji ve taktik nedeniyle Isaurialıların yenmeyi başaramamıştır. Zira onun şehir surlarının arkasına çekilmesiyle Isaurialılar Kalykadnos'ta erzak taşıyan gemileri ele geçirmişler, durum erzak sıkıntısı nedeniyle açlık tehlikesi yaşayan *lejon*ların aleyhine dönmüştür. Ancak Castricius'un imdadına *comes* Nebriidius'un komutasındaki askeri birlikler yetişmiş ve bu sayede Isaurialıların yenmeyi başarabilmiştir⁴⁰.

MS 353-354 olaylarının üzerinden fazla bir zaman geçmeden muhtemelen

³⁴ Amm. Marc. XIV.2.8-10; Hellenkemper, a.g.m., s. 629; Lenski, "Assimilation and Revolt in the Territory of Isauria, from the 1st Century BC to the 6th Century AD", s. 422.

³⁵ Amm. Marc. XIV.2.4; Mathews, a.g.e., s. 360.

³⁶ Amm. Marc. XIV.2.5; Rougé, a.g.m., s. 306-307; Hellenkemper, a.g.m., s. 627.

³⁷ Palaia'nın Tahta Limanı'na lokalizasyonu konusunda bkz. Bean – Mitford, a.g.e., s. 195; Hellenkemper, a.g.m., ss. 629-630 Abb. 7-9.

³⁸ Amm. Marc. XIV.2.14; O. Seeck, "Castricius 4", *RE* III/2, 1899, s. 1076; PLRE I, s. 186, "Castricius 1".

³⁹ Amm. Marc. XIV.2.14; Rougé, a.g.m., s. 292, 304; Hild – Hellenkemper, a.g.e., s. 35.

⁴⁰ Amm. Marc. XIV.3.20; Hild – Hellenkemper, a.g.e., s. 36; Hopwood, "Ammianus Marcellinus on Isauria", ss. 200-203; Ünal – Girginer, a.g.e., s. 251; Matthews, a.g.e., ss. 360-361.

uygulanen ağır yaptırımlar nedeniyle Isaurialılar, MS 359'da yeniden isyan etmişlerdir. Nitekim Ammianus Marcellinus, haydutluk yapmaya devam eden Isaurialıların ikinci bir isyanından söz etmektedir⁴¹. Roma güçlerinin Isaurialılarla mücadelelerinde Anemurium'dan (Anamur) başlayarak Germanikopolis⁴²e (Ermenek), oradan da Antiokheia (Nunu Kalesi) ve Laranda'ya (Karaman) ulaşan güney-kuzey yolu stratejik açıdan oldukça önemli idi. Söz konusu yolun aynı zamanda isyancılara karşı verilen mücadelede bir savunma hattı oluşturduğu⁴³, MS 355 – 359 yılları arasında *comes et praeses* Aurelius Iustus⁴⁴'un bu yol üzerinde Ketis Bölgesi⁴⁵'nin bir dağ yerleşimi olan Eirenopolis'i⁴⁶ surla çevirmesinden anlaşılmaktadır⁴⁷.

⁴¹ Amm. Marc. XIX. 13.1-2. 359 yılı olayları için ayrıca bkz. Rougé, a.g.m., s. 294; Matthews, a.g.e., s. 361; Shaw, a.g.m., ss. 242-243; Hild – Hellenkemper, a.g.e., s. 36; Lenski, "Assimilation and Revolt in the Territory of Isauria, from the 1st Century BC to the 6th Century AD", s. 422; Hopwood, "Ammianus Marcellinus on Isauria", s. 203; Feld, a.g.e., ss. 144-146; Pottier, a.g.m., s. 447.

⁴² MS 38 yılında Dağlık Kilikia'nın idaresi imparator Caligula tarafından Kommagene kralı IV. Antiochos'a verilmiştir. MS 72'de Vespasian tarafından azledilmesine kadar bölgenin yönetimini ve kontrolünü elinde tutan Antiochos, Caligula'ya şükranının bir göstergesi olarak imparatorun Germanicus ünvanından dolayı kente Germanikopolis adını vermiştir. Konuya ilişkin olarak bkz. Ramsay, a.g.e., s. 375; G. F. Hill, *Catalogue of the Greek Coins of Lycaonia, Isauria and Cilicia*, London 1900, lxi-lxii; D. Magie, *Roman Rule in Asia Minor to the End of the Third Century After Christ I-II*, New Jersey 1950, ss. 512, 1367-1368 dn. 49; Hild – Hellenkemper, a.g.e., s. 258; Feld, a.g.e., s. 80.

⁴³ Anamur ile Eirenopolis arasındaki Kırkkuyu mevkiinde ele geçen iki mil taşından bu yolun imparator Hadrianus zamanında tamamlandığı ve Septimius Severus zamanında tamir edildiği anlaşılmaktadır. Bu konuda bkz. Bean – Mitford, a.g.e., ss. 189-190 no. 210-211; Mitford – Andrews, a.g.m., ss. 1248-1249; Hild – Hellenkemper, a.g.e., ss. 138-139; K. Hopwood, "The Links between the Coastal Cities of Western Rouhğ Cilicia and the interior during the Roman Period", *Anatolia Antiqua*, 1, Paris 1991, ss. 305-306; D. H. French, *Roman Roads & Milestones of Asia Minor, Volume 3; Milestones, Fasc. 3.7 Cilicia, Isauria et Lycaonia (and Sout-west Galatia)*, British Institute at Ankara, Electronic Monograph, Ankara 2014, ss. 50-52 no. 36a, 36b.

⁴⁴ Bean – Mitford, a.g.e., s. 206 no. 231; J. Arce, "Aurelius Iustus comes et praeses Isauriae (355-360 d. C)", *Hispania Antiqua* 3, 1973, ss. 127-133; AE 1974, s. 644; Martindale, a.g.m., s. 487.

⁴⁵ Ptolem. V. 7.3, 6; Tac. *Ann.* VI. 41; XII. 55; G. Dagron, *Vie et Miracles de Sainte Thècle. Texte Grec, Traduction et Commentaire* (Subsidia Hagiographia 62), Bruxelles 1978, ss. 276-277, 340-341. Ketis bölgesinin lokalizasyonu konusunda görüş ve tartışmalar için ayrıca bkz. Ramsay, a.g.e., ss. 363-367; W. Ruge, "Kietis", *RE XI/1*, 1921, ss. 380-381; Magie, a.g.e., ss. 1364-1365; A. H. M. Jones, *The Cities of the Eastern Roman Provinces*, Clarendon Press, Oxford 1971, ss. 195-196; Hild – Hellenkemper, a.g.e., s. 31; K. Hopwood, "Who Were The Isaurians", *XI. Türk Tarih Kongresi Bildirileri, Cilt 1 [1990]*, Ankara 1994, s. 380.

⁴⁶ Eirenopolis, Ermenek'in 16 km güneydoğusundaki Çatalbadem (Yukarı İrnebol) köyündeki kalıntılar sahasına lokalize edilmektedir, bkz. Ramsay, a.g.e., s. 365; W. Ruge, "Eirenopolis", *RE V/1-2*, 1905, s. 2135; Bean – Mitford, a.g.e., s. 205; Hild – Hellenkemper, a.g.e., s. 245. Ayrıca Eirenopolis, "Barış kenti" anlamına gelmekte olup MS 52 yılında Ketis Bölgesi'nde çıkan isyanın kontrol altına alınabilmesi ve bölgede barışın sağlanması amacıyla kurulduğu düşünülmektedir. Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. Tac. *Ann.* 12.55; Head, a.g.e., s. 603; Jones, *The Cities of the Eastern Roman Provinces*, s. 211.

⁴⁷ Bean – Mitford, a.g.e., s. 206 no. 231; AE 1974, s. 644; Hellenkemper, a.g.m., s. 633; Hild – Hellenkemper, a.g.e., s. 36; Pottier, a.g.m., s. 458.

Bu ikinci Isauria isyanı da kısa bir zamanda bölgenin bütününe etkisi altına almış olmalıdır. Çünkü isyanın bastırılması için Isauria'ya *comes et praeses* olarak Bassidius Lauricius⁴⁸ görevlendirilmiştir. Antiokheia (Nunu) Kalesi'ndeki kayalığın güneyinde yer alan ve MS 359 yılına tarihlenen Latince yazıt⁴⁹tan, Lauricius'un Isauria'daki isyanı bastırıldığı ve uzun zamandan beri haydutların elinde olan kaleyi ele geçirdiği anlaşılmaktadır. Bassidius Lauricius, bu kaleye bölgenin güvenliğinin sağlanabilmesi için bir garnizon yerleştirmiş ve adını da Antiokheia'ya dönüştürmüştür⁵⁰. Kalenin konumu ve buradaki Latince yazıttan söz konusu kalenin stratejik açıdan çok büyük bir önem taşıdığı anlaşılmaktadır. Roma ve Isaurialılar arasındaki mücadelede bütün Isauria'yı baştanbaşa kateden güney-kuzey yolu üzerindeki dar bir geçitte yer alan kalenin kontrolü her iki taraf açısından da son derece önemlidir. Burasını kontrol altında tutan taraf, bütün Isauria'yı kontrolü altında bulundurmaktadır⁵¹. O halde imparatorluk güçleri, bu stratejik yolu yeniden ele geçirerek dağlık bölgenin kontrolünü sağlamayı amaçlamış olmalıydılar. Bassidius Lauricius, şiddet kullanmak yerine tehditle düzeni sağlamayı başarmış ve bölgede yaklaşık on yıl kayda değer bir sorun yaşanmamıştır. Nitekim *Expositio Totius Mundi* adlı anonim eserde Isaurialıların tamamen kontrol altına alındığı belirtilmektedir⁵². Ancak kişiye bağlı bir başarının sonucu ortaya çıkan bu sessizlik durumunun uzun sürmediği ve bölgeye sürekli bir barış getirmedeği, Bassidius Lauricius'un yöneticiliğinin üzerinden uzun bir zaman geçmeden 367-368 yılı olaylarının çıkmış olmasından anlaşılmaktadır.

Nitekim Ammianus Marcellinus, 367-368 yılında ortaya çıkmış üçüncü bir isyandan bahsetmektedir⁵³. İmparator Valens zamanında doğuda Sasaniler ve ba-

⁴⁸ Amm. Marc. XIX 13. 2; Socr. *h.e.* II 39; Sozom. *h.e.* IV 22, 2; Lib. *ep.* 585; O. Seeck, "Lauricius 1", *RE* XI/1, 1924, ss. 1023-1024; PLRE I, s. 497.

⁴⁹ T. D. Néroutsos, "La forteresse d'Antioche en Isaurie et le praeses Bassidius Lauricius", *Bulletin de correspondance hellénique* 2, 1878, ss.16-19 (= E. J. Davis, *A Journal Of Travel In Cilicia (Pedias and Trachea), Isauria, And Parts Of Lycaonia And Cappadocia*, London 1879. s. 367; CIL III 6733; ILS 740; Bean – Mitford, *a.g.e.*, ss. 205-206; S. Contù, *Die Inschriften Kaiser Julians*, Altertumswissenschaftliches Kolloquium 10, Stuttgart 2004, ss. 67-68 no. 15).

⁵⁰ T. D. Néroutsos, Bassidius Lauricius'un kente Armenia valisi Antiokhos'un ismini verdiği görüşündedir, bkz. Néroutsos, *a.g.m.*, s. 18. Bununla birlikte Bassidius Lauricius'un kente niçin Antiokheia ismini verdiği konusu kesin olarak aydınlatılabilmemiş de değildir. Oldukça korunaklı bir mevkide yer alan Antiokheia (Nunu Kalesi) için ayrıca bkz. Ramsay, *a.g.e.*, s. 381; Hellenkemper, *a.g.m.*, s. 634 dn. 32; Hild – Hellenkemper, *a.g.e.*, s. 193.

⁵¹ N. Lenski, "Relations between Coast and Hinterland in Rough Cilicia", s. 419; Hellenkemper, *a.g.m.*, ss. 630-631.

⁵² *Expos. tot. m.* 176 (c. XXXIX).

⁵³ Amm. Marc. 27.9.6-7. MS 367-368 yılı Isauria isyanları konusunda detaylı bilgi ve yorumlar için

tda Gotlarla yapılan savaşlar ile Prokopius isyanı yüzünden bölgedeki birliklerin sayısındaki azalmayı fırsata çevirmeyi düşünen Isaurialılar MS 367 yılında yeniden harekete geçmişlerdir⁵⁴. Daha önceki isyanlarda olduğu gibi Isaurialı haydut çeteleri, bu kez de Kilikia ve Pamphylia kentlerine saldırmışlar, şehirleri ve arazileri talan etmişler ve neredeyse hiçbir müdahale ile de karşılaşmamışlardır. Bu karışıklıklara son vermek üzere bölgeye Asia Eyaleti'nin *vicariusu* ve aynı zamanda Pamphylia'nın yönetiminden de sorumlu olan Musonius görevlendirilmiş, Sardes'ten *diogmitae* olarak adlandırılan hafif piyade askerlerinden oluşmuş bir kuvvetle harekete geçmiştir. Kendisine tuzak kurulmuş olan Musonius başta olmak üzere komutası altındaki askerlerden bazıları haydut çeteleri tarafından öldürülmüş ve askerlerin bir kısmı da esir alınmıştır⁵⁵. Ancak bölgeye sevk edilen Roma birlikleri karşısında zor anlar yaşayan haydutlar, daha güvenli gördükleri dağlara çekilmek zorunda kalmışlardır. Zor durumda kalan haydut çeteleri, rehinelere vererek Roma güçlerinden barış isteginde bulunmuşlardır. Haydut çeteleriyle Romalılar arasında arabuluculuk rolünü Germanikopolis kenti üstlenmiştir⁵⁶. Germanikopolis'in arabulucu olması, o tarihlerde çok gelişmiş ve bölgenin saygın bir kenti⁵⁷ olmasının yanı sıra, haydut çetelerinin barındığı iç Isauria'daki dağlık alan ile Romalı güçlerin kontrolünde olan daha güneydeki bölge arasındaki konumundan ileri geliyor olmalıdır⁵⁸. Germanikopolis'in haydutlarla Romalılar arasında arabuluculuk yaptığı 368 yılı olayları sonucunda, barışın sağlanması için esirlerin değişimi de söz konusu olmuştur. Bu çerçevede Eirenopolisli soylu bir aileye mensup Bassiane adında bir kadın, rehine olarak Seleukeia'daki Azize Thekla tapınağına gönderilmiştir⁵⁹.

bkz. Rougé, a.g.m., s. 295; Matthews, *a.g.e.*, s. 361; Shaw, a.g.m., ss. 243-244; Hild – Hellenkemper, *a.g.e.*, 1990, 37; Lenski, "Assimilation and Revolt in the Territory of Isauria, from the 1st Century BC to the 6th Century AD", s. 423; Hopwood, "Ammianus Marcellinus on Isauria", ss. 203-205; Feld, *a.g.e.*, ss. 147-150; Pottier, a.g.m., ss. 447-448.

⁵⁴ Feld, *a.g.e.*, s. 147; G. Ergin, *Anadolu'da Roma Hakimiyeti Direniş ve Düzen*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2013, s. 558 dn. 143.

⁵⁵ Amm. Marc. XXVII. 9.6-7; PLRE I, s. 613; Hopwood, "Ammianus Marcellinus on Isauria", ss. 204-205; Matthews, *a.g.e.*, s. 361.

⁵⁶ Amm. Marc., 27.9.7; Rougé, a.g.m., s. 300; Matthews, *a.g.e.*, ss. 364-365; Shaw, a.g.m., ss. 243-244; Hopwood, "The Links between the Coastal Cities of Western Rouhğ Cilicia and the interior during the Roman Period" s. 308; Hopwood, "Ammianus Marcellinus on Isauria", ss. 204-205; Lenski, "Assimilation and Revolt in the Territory of Isauria, from the 1st Century BC to the 6th Century AD", ss. 423, 454-455; Pottier, a.g.m., ss. 447-448; Feld, *a.g.e.*, ss. 147-150.

⁵⁷ Hopwood, "Ammianus Marcellinus on Isauria", s. 205.

⁵⁸ Hellenkemper, a.g.m., s. 630.

⁵⁹ Dagron, *a.g.e.*, ss. 340-343; Hellenkemper, a.g.m., s. 629; Pottier, a.g.m., ss. 456-457.

Ammianus Marcellinus'un aktardığı ve yukarıda sözü edilen üç büyük isyandan sonuncusu olan 368 olaylarından sonra muhtemelen önceki isyanlardan bazı dersler çıkararak Roma, bölgede güvenlik tedbirlerini artırmış ve daha önce meydana gelen isyanların yaralarını sarmaya çalışmıştır⁶⁰. Bu çerçevede Seleukeia'daki Azize Thekla kutsal alanının yanı sıra Gökburç, Titiopolis (Kalmören), Korasion (Susanoğlu) yerleşimleri, imparatorlar Valentinianus, Valens ve Gratianus dönemlerinde Isaurialı yağmacılara karşı surla çevrilmiştir⁶¹.

Romalılar, bir taraftan bu olaylara karşı Isauria'da savunma sistemlerini güçlendirirken, diğer taraftan da imar faaliyetlerinde bulunmuşlardır. 1958 yılında S. Hall tarafından bulunan ve bugün kayıp olan yazıtın⁶², Isaura Nova (Zengibar Kalesi) yakınlarındaki Yazdamı'nda bulunan bir binanın, *comes Isauriae* Valerius Valentinianus⁶³'un emri ile tamir ettirildiği anlaşılmaktadır. Roma yönetiminin Isauria'da kontrolü sağlamak için sık sık idari düzenlemeler yaptığı, eyaletin yönetimini kolaylaştırmak ve sorunlara daha hızlı müdahale edebilmek için sınırlarının küçültüldüğü de anlaşılmaktadır. Bu çerçevede imparator Valens tarafından bağımsız Lykaonia Eyaleti oluşturulmuş ve Isauria Bölgesi'nin büyük bir bölümü yeni oluşturulan eyalete dâhil edilmiştir. 370'li yıllarda yapılan bu düzenleme ile başkent Isaura'nın kuzeyinden başlayarak Doğu Pisidia ve Güney Galatia'nın yeni oluşturulan Lykaonia Eyaleti'ne bağlanması sonucu Isauria Eyaleti küçülmüştür⁶⁴. Yeni Isauria Eyaleti, kuzeyde Isauropolis'ten Laranda'ya, doğuda Pisidia ve güneyde Galatia'dan yeni kurulmuş olan Lykaonia Eyaleti'ne kadar uzanan bir bölgeyi kapsamaktaydı⁶⁵.

Ancak öyle anlaşılıyor ki bütün bu düzenlemeler Isaurialıların yeniden isyan etmelerine engel olamamış olmalı ki MS 375 yıllarında Isauria'da yeni bir ayaklanma meydana geldiği bilinmektedir⁶⁶. Bütün 4. yüzyıl isyanlarında olduğu gibi Isaurialılar, yine ilk olarak Pamphylia ve Lykia'ya saldırmışlardır. Daha sonra hiç-

⁶⁰ Hild – Hellenkemper, *a.g.e.*, s. 37.

⁶¹ Hellenkemper, a.g.m., ss. 631-632; Hild – Hellenkemper, *a.g.e.*, s. 37.

⁶² A. S. Hall, "Valerius Valentinianus, Praeses of Isauria", *Anatolian Studies* 22, 1972, ss. 213-216; AE 1972, s. 659; Hild – Hellenkemper, *a.g.e.*, s. 37.

⁶³ PLRE I, s. 982. Tam olarak bilinmemekle birlikte Valerius Valentinianus'un MS 378 – 379 yıllarında görev yapmış olduğu tahmin edilmektedir, bkz. Hall, a.g.m., s. 215.

⁶⁴ Rougé, a.g.m., s. 283; Hild – Hellenkemper, *a.g.e.*, s. 37.

⁶⁵ Rougé, a.g.m., s. 283; Feld, *a.g.e.*, s. 99.

⁶⁶ Hild – Hellenkemper, *a.g.e.*, ss. 37-38; N. Lenski, "Basil and the Isaurian Uprising of A.D. 375", *Phoenix* 53/3-4, 1999, ss. 308-329; Feld, *a.g.e.*, ss. 150-155.

bir engelle karşılaşmaksızın Kaisareia ve Konstantinopolis'e ulaşımı engelleyecek kadar kuzeye ilerlemişler⁶⁷, nihayet Antiokheia'da bulunan imparator Valens tarafından geri püskürtülmüşlerdir⁶⁸. İsyancılar, özellikle güney kıyılarında sürekli bir tehdit oluşturmayı sürdürmüş olmalıydılar. Zira MS 382-383 yılında Anemurium kentinin surunun burada konuşlanan *I. Armeniaca lejyonunun* komutanı *comes Isauriae Matronianus*⁶⁹'un emri ile onarıldığı bilinmektedir⁷⁰.

3. MS 4. Yüzyıl Olayları Çerçevesinde Isauria Eyaleti'nin İdari Yapısı ve Yöneticileri

Yukarıda da sözü edildiği üzere, MS 4. yüzyıl başlarında Isauria Eyaleti'nin Romalı yöneticileri olan Lucilius Crispus, Flavius Severianus ve Aurelius Fortunatus birer *praeses Isauriae* idiler. Isauria Eyaleti'nin *praeses* ünvanlı bu yöneticileri sadece sivil yetkilere sahip olarak bu görevleri yerine getirmekteydiler. Fortunatus'tan sonra 324-354 yılları arasındaki 30 yıllık zaman dilimindeki Isauria yöneticileri ise henüz belgelenmemiştir. MS 4. yüzyılın ikinci çeyreğindeki yöneticilerin *praeses* mi yoksa *comes* olarak mı görev aldıkları da doğal olarak bilinmemektedir. Ancak Isaurialı yöneticilerin kullanmış oldukları *praeses* ünvanı sadece sivil bir yetkiyi ifade ettiğinden ve 324-354 yılları arasında Isauria'da askeri anlamda müdahaleyi gerektirecek kayda değer bir olay bilinmediğinden, bu 30 yıllık süredeki yöneticilerin de *praeses* olarak hizmet ettikleri düşünülebilir.

Bununla birlikte Ammianus Marcellinus'tan 354 yılında Castricius'un *comes Isauriae* olduğu bilinmektedir⁷¹. Öyle anlaşılıyor ki MS 4. yüzyılın başlarında Isauria Eyaleti, Diocletianus'un reformlarına uygun olarak sadece sivil fonksiyonlara sahip olan bir *praeses* tarafından yönetilirken, aynı yüzyılın ortalarında Isaurialı kabileler ayaklanınca valilerin yetkilerinde bir takım değişikliklere gidildiği görülmektedir. MS 4. yüzyılın ikinci yarısındaki büyük Isauria olaylarından önce *praeses* ünvanı ile temsil edilen sivil ve normalde *dux* tarafından uygulanmakta olan askeri kuvvet birbirinden ayrılmıştı⁷². Bu durumda Seleukeia'da konuşlandırılmış *lejyon-*

⁶⁷ Basil, *ep.* 215.

⁶⁸ Zos. 4.20.1-2; Hild – Hellenkemper, *a.g.e.*, s. 37.

⁶⁹ PLRE I, s. 568.

⁷⁰ E. Alföldi-Rosenbaum, "Matronianus, Comes Isauriae: An Inscription from the Sea Wall of Anemurium", *Phoenix* 26/2, 1972, ss. 183-186; J. P. Jones, "The Inscription from the Sea-Wall at Anemurium", *Phoenix* 26/4, 1972, ss. 396-399; Hild – Hellenkemper, *a.g.e.*, ss. 37-38.

⁷¹ Amm. Marc. XIV 2.14; Rougé, a.g.m., s. 304 dn. 2; Feld, *a.g.e.*, s. 92.

⁷² Feld, *a.g.e.*, s. 89.

ların komutanı Castricius'un aynı zamanda eyaletin sivil yöneticisi olan bir *praeses* olması gerekir⁷³. Ancak MS 4. yüzyılın ikinci yarısında Isaurialıların saldırılarının ortaya çıkardığı tehlike ve bunlarla daha etkin bir mücadele yapabilmek adına Isauria'nın yöneticisi özel askeri yetkilerle donatılmış, *comes rei militaris* olmuştur⁷⁴. Bu şekilde askeri ve sivil yetki birleştirilerek aynı kişide toplanmış, Isauria'nın yöneticisine *comes et praeses* olarak birleştirilmiş askeri ve sivil yetki verilmiştir⁷⁵. Ancak iki yetkinin kesin birleştirilme tarihi maalesef bilinmemektedir. Bununla birlikte *comes* Castricius'un ardılı olan Aurelius Iustus'un *comes et praeses* ünvanına sahip olduğu ve bu görevini MS 355-359 yılları arasında yaptığı bilinmektedir⁷⁶. O halde sivil ve askeri yetkilerin birleştirilmesi, Seleukeia'nın kuşatılması ve işgal edilmesinden sonra MS 354 yıllarında olmuş olmalıdır⁷⁷.

Aurelius Iustus'un halefi *comes et praeses Isauriae v(ir) c(larissimus)* olan Bassidius Lauricius'tur. Lauricius, MS 357 yılında Roma için daima sorunlu bir bölge olan Armenia'da *dux Armeniae* olarak hizmet etmiştir⁷⁸. MS 358 yılında ise muhtemelen Kıbrıs'ta görev yapmıştır⁷⁹. Lauricius'un Isauria'ya atanmasında son görev yerinin yakınlığı yanında parlak askeri kariyeri de önemli rol oynamış olmalıdır. Isauria'da karışıklık olduğu için imparator mükemmel bir askeri kariyere sahip olan Bassidius Lauricius'u, askeri ve sivil yetkilerle donatarak Isauria'ya yollamıştır. Lauricius'un eski Armenia *duxu* görevi ve yeni eklenmiş *comes* ünvanı onun aynı anda Seleukeia'daki birliklere de komuta ettiğini göstermektedir⁸⁰. Bassidius Lauricius'un Armenia'da *dux* iken terfi ettirilerek Isauria birliklerinin komutanlığı ve yöneticisi mevkiine yükseltilmesi, Isauria'nın Romalı yöneticilerin mevkilerinin onlara verilen görevlerin önemine göre arttığını ve Isauria eyalet yöneticiliğinin onların

⁷³ Rougé, a.g.m., s. 304.

⁷⁴ Isaac, a.g.m., s. 452.

⁷⁵ Hild – Hellenkemper, *a.g.e.*, s. 35; Feld, *a.g.e.*, s. 89.

⁷⁶ Bean – Mitford, *a.g.e.*, ss. 205-206 no. 231; Hellenkemper, *a.g.m.*, s. 633; B. Pottier, a.g.m., s. 458.

⁷⁷ Feld, *a.g.e.*, s. 92. Belirsizliğini koruyan bir diğer mesele de Isaurialı yöneticilerin kullanmış oldukları bu birleşik yetkinin ne zaman ayrıldığıdır. Isauria'da karışıklıkların devam ettiği sürece bu yetkilerin ayrılmış olamayacağı düşüncesinden hareketle Isaurialı yöneticilerin MS 380'li yıllara kadar birleşik yetkiyi kullanmayı sürdürdükleri düşünülebilir. Bu konuda bkz. Feld, *a.g.e.*, s. 94.

⁷⁸ O. Seock, "Bassidius Lauricius", ss. 1023-1024; Feld, *a.g.e.*, s. 92. Ayrıca Bassidius'un Armenia'da görevli olduğu zaman gönderilen bir mektubun ilgili bölümünün yorumundan buradaki ünvanının *praeses* olabileceği sonucunu çıkartanlar da vardır; bkz. Lib. *ep.* 585; PLRE I, 497; Conti, *a.g.e.*, s. 68.

⁷⁹ J.-B. Cayla, "Jean-Baptiste, "Bassidius Lauricius Gouverneur De Chypre? Une Nouvelle Hypothèse À Propos De La Restauration D'Un Monument Incendié Paphos (Pl. XXIII)", *Centre D'Études Chypriotes Cahier 27-1997, Mélanges Olivier Masson, Éditions De Boccard, Paris 1998*, ss. 71-76.

⁸⁰ Rougé, a.g.m., s. 308.

kariyerlerinde önemli bir basamak oluşturduğunu göstermektedir⁸¹. Ayrıca *comes et praeses* ünvanlı Bassidius Lauricius, MS 359 yılı Eylül ayı sonunda *comes* Leonas ile beraber Seleukeia konsiline katılmıştır⁸².

Lauricius'un halefi ve MS 363-365 arasında eyaletin yöneticisi olan Olympius Palladius *comes rei militares* görevinde bulunmamış olup, sadece *praeses* ünvanına sahiptir⁸³. Kilikia-Isauria kenti Korasium'dan (Susanoğlu) ele geçen yazıttan⁸⁴ Isauria yöneticisi Flavius Uranius'un (MS 366 – 367) burada imar faaliyetinde bulunduğu anlaşılmaktadır. Yine söz konusu yazıttan anlaşıldığına göre Falavius Uranius, MS 366-367 yıllarında Isauria'da büyük olasılıkla *praeses* olarak görev yapmıştır. Bu iki yöneticinin dönemleri, MS 4. yüzyıl Isauria'sının en sakin olduğu dönemlerdendir. Sivil bir yetki kullanımını gösteren *praeses* ünvanı, söz konusu yöneticiler döneminde eyalette herhangi bir karışıklığın yaşanmamış olduğunun en somut göstergesidir. Ancak Isauria, sakin dönemlerinde kariyer beklentisi içerisinde olan Romalı yöneticiler için cazibesini kaybetmektedir. Nitekim Olympius Palladius'u MS 370-371 yıllarında Roma için diğer stratejik bir öneme sahip olan *Praefectus Aegypti* (Mısır Eyaleti Valisi) görevini icra ederken görmekteyiz⁸⁵.

Isauria Eyaleti'nin 375-377 yılları arasında *comes et praeses Isauriae* olarak hizmette bulunmuş olan yöneticisi Flavius Saturninus⁸⁶'tur. MS 382 yılında çıkartılan kanunlarla Natalis ve Matronianus adındaki yöneticilere *dux et praeses Isauriae* ünvanları verilmiştir⁸⁷. Libanius'un yazmış olduğu bir mektuba dayanılarak yönetici Matronianus'un muhtemel halefinin Demonicus olduğu varsayılmaktadır⁸⁸. MS

⁸¹ Hild – Hellenkemper, *a.g.e.*, s. 35; Feld, *a.g.e.*, s. 99. Isauria Eyaleti'nin *dux*leri MS 4. yüzyılın sonunda sık sık *comes* ünvanından sonra gelmektedir. Yani idari hiyerarşide *comes*ler *dux*lerin yani eyaletin birlik komutanlarının üstünde bir yere yerleştirilmektedir. MS 4. yüzyılın ikinci yarısında isyanların ve haydutluk faaliyetlerinin en şiddetli olduğu zamanlarda yöneticiler *comes* ünvanı kullanırken, aradaki daha sakin dönemlerde *dux* ünvanı kullandıkları görülmektedir. Bu konuda bkz. Rougé, a.g.m., s. 305; Feld, *a.g.e.*, ss. 353-356 Liste 2.

⁸² Epiph. *adv. Haer.* 73, 25, 3; Socr. *h.e.* 2.39-40; Sozom. *h.e.*, 4. 22. Kilise tarihleri ışığında 359 yılı Seleukeia konsili ve Bassidius Lauricius'un konsile katılması hakkında bkz. T. D. Barnes, *Amianus Marcellinus and the Representation of Historical Reality*, Cornell University Press, New York 1998, ss. 90-92; M. Özyıldırım, "Arminum ve Seleucia ad Calycadnum Konsilleri 359 İkiz Konsiller Yılı", *Olba* XV, 2007, ss. 103-143.

⁸³ PLRE I, s. 662; Rougé, a.g.m., s. 294; Hild – Hellenkemper, *a.g.e.*, s. 35.

⁸⁴ V. Langlois, *Voyage Dans La Cilicie et Dans Les Montagnes Du Taurus Exécuté pendant années 1852-1853*, Paris 1861, s. 194; CIG 4430; OGIS II 580; MAMA III, s. 102 no. 3.

⁸⁵ Lib. *ep.* 1133; Feld, *a.g.e.*, s. 94.

⁸⁶ Amm. Marc. XXXI 8.3-5.

⁸⁷ CTh IX 27, 3; Feld, *a.g.e.*, s. 89.

⁸⁸ Lib. *ep.* 1054; PLRE I, s. 249.

4. yüzyılın sonunda Isauria'da sürekli konuşlandırılmış manevra ordu birlikleri olmayıp, MS 382'de yönetici *comes* değil *dux* unvanı taşımaktadır. O halde bu tarihte normal olarak bir *duxun* otoritesi altında olan *limitane*iler yeterli geliyor ve bir *comes rei militarisin* bulunmasına ihtiyaç duyulmuyordu⁸⁹.

Antik edebi kaynaklarda Isauria ile ilgili olarak geçen yöneticilerden bir diğeri de Flavius Fravitta'dır⁹⁰. Flavius Fravitta, 395/6-400 yılları arasında *magister militum per Orientem* olarak hizmette bulunmuştur⁹¹. Bu tarihlerde Isaurialılar muhtemelen Hunlar ve Gotların da desteğiyle büyük bir saldırıya geçmişler, Kilikia'dan Fenike ve Filistin'e kadar bütün bölgeyi yağmaladıktan sonra Mezopotamya üzerinden Isauria'ya geri dönmüşlerdir⁹². Daha sonra ise Pamphylia ve Lykia'ya yürümüşler Kıbrıs'ı ele geçirerek Lykaonia, Pisidia, Kappadokia ve Pontus'a saldırmışlardır⁹³. Doğu'nun komutanı olarak bilinen Flavius Fravitta, Kilikia'dan Fenike ve Filistin'e kadar bütün bölgeyi haydutların yağmalamasından kurtarmakla görevlendirilmiştir. MS 400 yılında *Magister Militum Per Orientum* olan Flavius Fravitta sonunda Isaurialıları durdurabilmiştir⁹⁴. Flavius Fravitta'nın, *magister militum per Orientem* olarak atanmasından önceki askeri kariyeri bilinmemekle birlikte, *magister militum per Orientem* görevinden önce Isauria'da bir isyanı bastırdığı sonucu çıkarılmakta ve bu sırada *comes Isauriae* olarak görev yaptığı düşünülmektedir⁹⁵. MS 400 yılında Gainas'ın isyanını bastırmakla görevlendirilen⁹⁶ Flavius Fravitta, büyük olasılıkla bu başarısına karşılık 401 yılında *consul* seçilmiştir⁹⁷.

Bu tarihlerde görev yapmış bir diğeri Isauria yöneticisi de Flavius Leonti-

⁸⁹ Rougé, a.g.m., s. 308.

⁹⁰ Eunap. *fig.* 69, 2; Zos. V 20. 1.

⁹¹ PLRE I, s. 372; Feld, *a.g.e.*, s. 355 (Liste 2).

⁹² Rougé, a.g.m., s. 298; Hild-Hellenkemper, *a.g.e.*, s. 38.

⁹³ Sozom. 383; Rougé, a.g.m., s. 298; Hild-Hellenkemper, *a.g.e.*, s. 38.

⁹⁴ Zos. V 20.1; PLRE I, s. 372; Hild – Hellenkemper, *a.g.e.*, s. 38; Feld, *a.g.e.*, s. 96.

⁹⁵ D. Woods, "Arbazacius, Firavitta, and the Government of Isauria ca. A. D. 396-404", *Phoenix* 52, 1998, ss. 114-117. K. Feld ise Flavius Fravitta'nın *comes Isauriae* olduğu görüşünde değildir, bkz. Feld, *a.g.e.*, s. 96, 354 (Liste 2). Isauria Bölgesi'nde yer alan bir Masdat yazıtından Mezopotamya'daki lejyon komutanı Flavius'un kızdardeşi Ammiane için bir stel diktirdiği anlaşılmaktadır. Söz konusu yazıtta adı ve görev yaptığı lejyon verilmeyen Flavius'un kim olabileceği konusundaki tartışmalar ve Flavius Fravitta olabileceği önerisinin getirilmesi konusunda bkz. M. Alkan – M. Kurt, *Isauria Bölgesinde Bir Epigrafi ve Eskiçağ Tarihi Araştırması*, Akron 11 (Akdeniz Üniversitesi Akdeniz Dillerini ve Kültürlerini Araştırma Merkezi Dizisi 11), Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul 2016, *a.g.e.*, ss. 102-111.

⁹⁶ Cameron – Long, *a.g.e.*, ss. 116, 224-236.

⁹⁷ PLRE I, ss. 372-373.

os'tur⁹⁸. Diokaesareia'nın (Uzuncaburç) kuzey kapısında, Honorius ve Arcadius'un ortak yönetimi dönemine (MS 396-408) ait bir yazıt⁹⁹, MS 5. yüzyılın başında Flavius Leontius'un *comes primi ordinis et dux Isauriae* ünvanını kullandığını belgelemektedir. Bu da onun sivil ve askeri olmak üzere iki görevi birlikte icra ettiğini göstermektedir¹⁰⁰.

Isauria'nın en karışık dönemlerinde görev yapmış bu son yöneticilerin Flavius ismi taşımaları da dikkat çekici bir husustur. MS 4. yüzyılın ilk çeyreğinden itibaren ancak imparatora yakın olan yöneticiler ile yüksek rütbeli askerlerin Flavius *gentiliciumunu* onursal bir isim olarak taşıyabildikleri bilinmektedir¹⁰¹. Isauria'da 4. yüzyıldaki Flavius Severianus, Flavius Uranius, Flavius Saturninus, Flavius Fravitta ve Flavius Leontius gibi yöneticilerin bu ismi taşımış olmaları, söz konusu kişilerin kariyerleri konusunda bir fikir verdiği gibi, bu nitelikte yöneticilerin Isauria'da görevlendirilmiş olması bölgenin yönetiminin Roma açısından önemine de işaret eder.

Bütün bunlar göstermektedir ki Geç Antik çağın sonunda Isauria Eyaleti, askeri önemi son derece artmış bir sınır eyaleti niteliği kazanmıştı. Romalılar, Isauria Eyaleti'nde sürekli konuşlandırılmış lejyonlar yanında haydutlardan gelebilecek tehditlere karşı Toros dağlarının stratejik noktalarında müstahkem mevkiiler (*limes*) oluşturarak bir iç savunma sistemi geliştirmişlerdi¹⁰². Isauria Eyaleti'nin tanımlanan bu durumunu en iyi ortaya koyan belge ise *Notitia Dignitatum*'dur. Batı Roma ve Doğu Roma'nın askeri ve idari makamlarını listeleyen resmi bir belge¹⁰³ niteliği taşıyan ve muhtemelen MS 395-413 yılları arasında yazılmış olan¹⁰⁴ *Notitia Dignitatum*, bazı eyaletlerin öne çıkan özelliklerini tanıtmaktadır. Söz konusu eserin Isauria ile ilgili görselinde ise bölgeyi tanıtan coğrafi ve mimari özelliklere yer ve-

⁹⁸ PLRE II, s. 674; Hild – Hellenkemper, *a.g.e.*, s. 38.

⁹⁹ MAMA III, 71 no. 73.

¹⁰⁰ PLRE II, ss. 395-402; Hild – Hellenkemper, *a.g.e.*, s. 249.

¹⁰¹ Bu konuda detaylı bilgi için bkz. A. Móscy, "Der Name Flavius als Rangbezeichnung in der Spätantike", *Akten des IV. internationalen Kongresses für griechische und lateinische Epigraphik* (Wien 1962), Wien 1964, ss. 257-263; J. G. Keenan 1973, "The Names Flavius and Aurelius as Status Designations in Later Roman Egypt", *Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik* 11, 1973, ss. 33-63; "An afterthought on the Flavius and Aurelius", *Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik* 53, 1983, ss. 245-250.

¹⁰² Rougé, *a.g.m.*, s. 307; Matthews, *a.g.e.*, s. 357; Ünal – Girginer, *a.g.e.*, s. 251.

¹⁰³ *Not. Dign.* (ed. O. Seeck).

¹⁰⁴ *Notitia Dignitatumun* tarihlenmesi konusunda bilgi ve literatür için bkz. W. D. Burgess, "Isauria and the Notitia Dignitatum", *Ancient World* 26, 1995, s. 80.

rilmiştir (Resim 1)¹⁰⁵. Isauria ile ilgili çizimin üst tarafında deniz, sağ üst tarafında Tarsus kenti, sol tarafında yer alan masanın üzerinde ise *Liber Mandatorum* (Yasa kitabı) bulunmaktadır. Görselin ortasında çizilmiş olan Toros dağlarının etekleri zirvelerine paralel uzanan bir çizgi tarafından kesilmiş ve bu çizginin üst tarafında beş adet mimari yapıya yer verilmiştir. Çizimin alt tarafında ise iki adet altugen şekilde sembolize edilmiş yapı bulunmaktadır. Görselde Toros dağlarında dolay sadece arka kısmı görünen ancak kedigillerden olduğu anlaşılan bir hayvan ile bir geyik de yer almaktadır.

Notitia Dignitatum'daki görsel planlı bir harita özelliği taşımayıp, burada bölgenin öne çıkan coğrafi özellikleri basit bir şekilde biçimlendirilmiş olmalıdır¹⁰⁶. Buradaki mavi renkli örtüye sahip masanın üzerindeki *Liber Mandatorum* şahsında askeri ve sivil yetkilerin birleştirilmiş olduğu¹⁰⁷ memuriyetin *comes per Isauriam* ünvanlı yöneticiye sağladığı yetki ve gücü temsil etmektedir¹⁰⁸.

Görselin altında yer alan ve isimlendirilmemiş iki mimari yapı kentleri değil de askeri yerleşimleri sembolize ediyor olmalıdır¹⁰⁹. Zira kentleri simgelemesi durumunda bunların da Tarsus'ta olduğu gibi isimleriyle verilmeleri beklenirdi. Bu iki askeri yerleşim ise çok büyük olasılıkla *II. Isaura* ve *III. Isaura lejyon*larının karargâhları olmalıdır¹¹⁰. Ammianus Marcellinus¹¹¹'tan bilindiği üzere MS 354 yılında Seleukeia'da konuşlandırılmış garnizona bağlı üç lejyon bulunmaktaydı. *Notitia Dignitatum*'da *II. ve III. Isaura lejyonları comes per Isauriam* altında listelenmekte, *I.*

¹⁰⁵ Görsel hakkında daha detaylı tanımlama için bkz. Burgess, a.g.m., ss. 80-87; Feld, a.g.e., ss. 90-91; Alkan – Kurt, *Aşağı Alan*, ss. 54-55.

¹⁰⁶ Burgess, a.g.m., s. 83.

¹⁰⁷ Bu durumun bir diğer istisnası da *comes limitis Aegypti* ünvanlı valiler tarafından yönetilen Mısır'da görülmektedir. Ancak askeri ve sivil yetkilerinin birleştirilmesi, Mısır ve Isauria'da farklı nedenlerden kaynaklanmakta idi. Mısır'da zenginlikleri nedeniyle ve büyük miktarda hububat ve diğer yiyecek maddelerini ucuza üretme kabiliyeti nedeniyle, yönetim yetkilisinin mümkün olduğunca etkili ve verimli çalışabilmesi gerekli görülüyordu. Isauria ise Roma yönetimi için sorunlu bir bölge olup, tamamen öngörülemeyen ve çevredeki bir çok eyalette huzursuzluk kaynağı olan haydutluk faaliyetleri ve isyanlar böyle bir uygulamayı zorunlu kılmıştır. Sık sık olayların yaşandığı bölgede yöneticiye böyle bir yetkinin verilmesi ile olaylara daha çabuk ve etkin bir şekilde müdahale edebilmesi amaçlanmakta idi. Bu konuda daha detaylı bilgi için bkz. W. D. Burgess, *The Isaurians in the Fifth Century A.D.*, A thesis submitted in partial fulfillment of the requirements for the degree of Doctor of Philosophy (History), at the University of Wisconsin-Madison 1985, ss. 35-37.

¹⁰⁸ Burgess, a.g.m., s. 85; Feld, a.g.e., s. 90.

¹⁰⁹ Bunların iki kıyı kenti ya da muhtemelen Germanikopolis ve Claudiopolis olmak üzere iki Isauria *dekapolis* kenti olabileceği yönünde öneri için bkz. Burgess, a.g.m., s. 87; Feld, a.g.e., s. 91.

¹¹⁰ Rougé, a.g.m., s. 310; Burgess, a.g.m., s. 87.

¹¹¹ Amm. Marc. XIV 2. 14; Jones, *The Later Roman Empire 284-602*, s. 355.

Isaura sagittaria lejyonu *pseudocomitatensis* olarak *magister militum per Orientem* altında verilmektedir¹¹². Buradan anlaşıldığı üzere *Notitia Dignitatum*'un yazıldığı tarihte II. *Isaura* ve III. *Isaura* bu bölgede konuşlanıyordu. I. *Isaura* ise *pseudocomitatensis* (mobilize birlik) olarak Isauria dışında bir bölgede idi¹¹³. Buradan MS 353'te her üç lejyonun da Isauria'da bulunduğu ancak I. *Isaura sagittaria*'nın 353'ten sonraki bilinmeyen bir tarihte başka bir yere gönderildiği anlaşılmaktadır¹¹⁴.

Notitia Dignitatum'daki Isauria'ya görselinde yer alan beş mimari sembol ise bölgedeki kale ve gözetleme kulelerini göstermektedir¹¹⁵. Ne yazık ki bugüne kadar söz konusu kale yerleşimlerinin kesin lokalizeleri yapılabilmiş değildir. Ancak Geç Antik çağda Roma güçleri ve haydutlar arasında yaşanan olayların ağırlık noktasını Nunu Kalesi'nin de içerisinde bulunduğu Yukarı Göksu Vadisi oluşturmaktadır. Ayrıca bu çevrede Aşağı Akın köyünün doğusunda Hisarteppe denilen mevkide sur kalıntılarının hala görülebildiği oldukça korunaklı bir kale kalıntısı bulunmaktadır¹¹⁶. Yukarıda söz edildiği üzere MS 368 yılında Germanikopolis'in Roma ve haydutlar arasında arabuluculuk yapmış olması, aynı zamanda iki taraf arasında bir sınır teşkil ettiği anlamını da taşır. Ayrıca kuzeyde Hacı Baba Dağlık alanındaki birisi lejyon komutanı olmak üzere çok sayıda asker yazıtı¹¹⁷ ile Latince isimler¹¹⁸ buralarda bir Roma kontrolünün ve belli ölçüde de olsa bir Romalılaştırmanın varlığına işaret etmektedir. Aynı şekilde Hadim Göksuyu'nun kaynağına yakın bir noktada yer alan Artanada¹¹⁹'da Isauria Bölgesi'nin en fazla asker yazıtı ele geçmiş yerleşimlerinden birisidir. Bütün bunlar, Roma'nın kontrolünde olmayan ve

¹¹² Not. Dig. Or. VII 56: *Prima Isaura sagittaria*; Or. XXIX 7 ve 8: *Legio secunda Isaura*, *Legio tertia Isaura*.

¹¹³ E. C. Nischer, "The Army Reforms of Diocletian and Constantine and their Modifications up to the Time of the *Notitia Dignitatum*", *Journal of Roman Studies* 13, 1923, s.7; D. Hoffmann, *Das spätromische Bewegungsheer und die Notitia dignitatum*, Epigraphische Studien 7, I-II, Düsseldorf 1969-1970, s. 420; N. Lenski, "Basil and the Isaurian Uprising of A. D. 375", *Phoenix* 53/3-4, 1999, s. 311 dn. 21.

¹¹⁴ Isauria'dan ele geçmiş yeni bir epigrafik belgeden hareketle I. *Isaura* lejyonunun Mezopotamya'ya sevk edilmiş olabileceği hususundaki öneri için bkz. Alkan – Kurt, *Hacı Baba Dağı*, ss. 102-111.

¹¹⁵ Rougé, *a.g.e.*, ss. 310-311; A. Lewin, "Banditismo e Civilitas nella Cilicia Tracheia Antica e Tardoantica", *Quaderni Storici* 76, s. 179; Burgess, *a.g.m.*, s. 87; Matthews, *a.g.e.*, s. 356; Feld, *a.g.e.*, s. 91; M. Alkan – M. Kurt, *Aşağı Akın*, s. 56.

¹¹⁶ Aşağı Akın'daki kale yerleşiminin Geç Antik dönem kalelerinden Kherris/Papirios Kalesi'ne eşitlenmesi ve söz konusu kalenin *Notitia Dignitatum*'daki görselde yer alan Isauria kalelerinden birisi olabileceği önerileri için bkz. Alkan – Kurt, *Aşağı Akın*, ss. 42-48, 56-57.

¹¹⁷ Alkan – Kurt, *Hacı Baba Dağı*, s. 18 no. I. 7, 9; ss. 132-133 no. II. 10; ss. 102-111.

¹¹⁸ Alkan – Kurt, *Hacı Baba Dağı*, s. 144.

¹¹⁹ G. Laminger-Pascher, "Römische Soldaten in Isaurien", *Römische Geschichte, Altertumskunde und Epigraphik. Artur Betz için Armağan*, E. Weber – G. Dobesch (ed.), Wien 1985, ss. 387-388.

haydutluk faaliyetlerinin yoğun olarak görüldüğü sahaların Kalykadnos'un her iki kolu arasında kapsadığını ortaya koymaktadır.

Sonuç ve Değerlendirme

Isauria, özellikle coğrafi ve sosyo-ekonomik şartları nedeniyle bütün Roma yönetimi boyunca sorunlu bir bölge karakterini taşımıştır. Ancak MS 4. yüzyıl, bölgede haydutluk faaliyetlerinin ve isyanların en yoğun görüldüğü dönemlerden birisi olmuştur. Söz konusu yüzyılın ilk yarısında Diocletianus'un yapmış olduğu reformların da etkisiyle nispeten sakin bir dönem yaşayan bölge, yüzyılın ikinci yarısında belirli aralıklarla büyük olaylara sahne olmuştur. Bütün bunların sonucu olarak Diocletianus tarafından kurulan Isauria Eyaleti askeri bir karakter kazanmıştır. Isauria ayaklanmalarına bir önlem olarak yönetim prensiplerinde bir takım değişikliklere gidildiği anlaşılmaktadır. MS 4. yüzyılda bölgede görülen haydutluk faaliyetleri ve isyanların şiddeti ile Roma'nın Isauria'da uyguladığı yönetim ve yöneticilere verilmiş olan yetkiler arasında bir ilişkinin olduğu da anlaşılmaktadır. Yöneticilerin 4. yüzyılın birinci yarısındaki sakin dönemde *praeses* ünvanı ile sivil yetkiler kullanırken, aynı yüzyılın ikinci yarısında olayların şiddeti ile bağlantılı olarak askeri yetkileri yüksek *comes* veya *comes et praeses* ünvanlarını kullandıkları görülmektedir.

Roma yönetimi, haydutluk faaliyetlerine karşı bir taraftan eyalete kalıcı *lejyon*lar yerleştirirken, diğer taraftan da Isauria'nın Roma'nın nüfuz edemediği ya da etmekte zorlandığı stratejik noktalarına kale veya gözetleme kuleleri yapmıştır. Isauria Eyaleti'nin tanımlanan bu durumunu en iyi ortaya koyan belge ise muhtemelen yüzyılın sonlarında yazılmış olan *Notitia Dignitatum*'dur. Bu belgede yer alan görseldeki iki mimari yapı büyük olasılıkla buradaki iki *lejyon* karargâhını tanımlamalıdır. Toros dağlarını ayıran çizginin üst tarafındaki beş adet mimari yapı ise bölgedeki kale ve kuleleri işaret etmelidir. Bunlardan ikisi çok büyük ihtimalle söz konusu yüzyılda Isauria isyanlarının yoğunlaştığı alanın kuzeydoğu sınırında bulunan Nunu (Antiokeia) ve Aşağı Akın kaleleri olmalıdır. Bu durumda *Notitia Dignitatum*'da sayıları beş olarak gösterilen ancak bölgenin küçük vadilerle parçalanmış topografik yapısı göz önüne alındığında daha fazla olması da muhtemel olan diğer kaleler de yakın çevrede aranmalıdır.

Ne yazık ki Isaurialı yöneticilerin çoğunun mesleki kariyerleri bir bütün olarak takip edilememektedir. Ancak Bassidius Lauricius ve Flavius Saturninus'un *comes et praeses Isauriae* görevine getirilmelerinde daha önceki askeri kariyerleri ve ba-

şarıları en önemli etken olmalıdır. Ayrıca MS 4. yüzyıl yöneticileri arasında geçen beş Flavius isimli görevli de muhtemelen bu yöneticilerin gelecek vadeden parlak kariyerleri nedeniyle Roma yönetimine yakın kişilerden seçildiğini göstermektedir. Söz konusu yöneticilerden mesleki kariyerleri tam olarak takip edilebilenlerin Isauria'daki görevlerinden sonra açıkça terfi ederek *consulluk* dâhil olmak üzere en üst makamlarda görev aldıkları anlaşılmaktadır. Bu açıdan Isauria Eyaleti Romalı yöneticilerin mesleki kariyerlerinde önemli bir basamak oluşturmuş olmalıdır.

KAYNAKLAR

Antik Edebi Kaynaklar

- Amm. Marc. *Ammianus Marcellinus*, vol. III, with an English Translation, J. C. Rolfe (ed.) London 1986³. (Loeb Classical Library).
- Basil. *ep.* Sait Basil. *The Letters*, with an English translation, R. J. Deferrari (ed.), London 1928 (Loeb Classical Library).
- Cons. Porph. Constantinus Porphyrogenitus, *De Thematibus et de Administrando Imperio*, (ed. I. Bekkerus), Bonn 1840 (Corpus Scriptorum Historiae Byzantinae 14).
- Epiaph. *adv. Haer. Adversus Haereses (Panarion)*, K. Holl (ed.), Leipzig 1915-1985.
- Eunap. *frg. The Fragmentary Classicising Historians of the Late Roman Empire: Eunapius, Olympiodorus, Priscus and Malchus* (Text, Translation and histographical Notes), Liverpool 1983.
- Expos. tot. m. *Expositio totius mundi et gentium*, J. Rougé (ed.), (SC 124), Paris 1966.
- Hierok. *Hieroclis synecdemus et notitiae Graecae episcopatum: Accedunt Nili Doxapatrîi notitia patriarchatum et locorum nomina immutata*, G. Parthey (ed.), Berolini 1866.
- Lib. *ep.* *Die Briefe Des Libanius* *Zeitlich Geordnet von Otto Seeck*, Leipzig 1906.
- Not. Dign. *Notitia Dignitatum: Accedunt notitia urbis Constantinopolitane et Laterculi provinciarum*, O. Seeck (ed.), Berlin 1876.
- Ptolem. Claudius Ptolemaios, *Geographia*, K. F. A. Nobbe (ed.), Claudii Ptolemaei Geographia, Leipzig 1845.
- Socr. *h.e. Historia Ecclesiastica*, Günther Christian Hansen, GCSN.F. 1, Berlin 1995.
- Sozom. *h.e. The Ecclesiastical History of Sozomen*, History of The Church from A. D. 324 to A. D. 440, Translates By Edward Walford, London 1845.

Tac. *Ann.* Cornelius Tacitus, *Annales*, C. D. Fischer (ed.), *Cornelii Taciti Annalium Ab Excessu Divi Augusti Libri*, Oxford 1906.

Zos. Zosimus (ΖΩΣΙΜΟΥ ΙΣΤΟΡΙΑ ΝΕΑ), *Corpus Scriptorum Historiae Byzantinae*, I. Bekker (ed.), Bonn 1837.

Modern Kaynaklar ve Kısaltmalar

AE *L'année Épigraphique*, Paris.

Alfoldi-Rosenbaum, E., “Matronianus, Comes Isauriae: An Inscription from the Sea Wall of Anemurium”, *Phoenix* 26/2, 1972, ss. 183-186.

Alkan, M. - Kurt, M., *Isauria Bölgesinde Bir Epigrafi ve Eskiçağ Tarihi Araştırması*, Akron 11 (Akdeniz Üniversitesi Akdeniz Dillerini ve Kültürlerini Araştırma Merkezi Dizisi 11), Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul 2016.

_____, *Aşağı Akan Isauria Bölgesi'nde Bir Kale Yerleşimi*, Akron 15 (Akdeniz Üniversitesi Akdeniz Dillerini ve Kültürlerini Araştırma Merkezi Dizisi 15), Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul 2017.

Arce, J., “Aurelius Iustus comes et praeses Isauriae (355-360 d.C.)”, *Hispania Antiqua* 3, 1973, ss. 127-133.

Barnes, T. D., *Ammianus Marcellinus and the Representation of Historical Reality*, Cornell University Press, New York, 1998.

Bean, G. E. – Mitford, T. B., *Journeys in Rough Cilicia 1964–1968*. Österreichische Akademie der Wissenschaften Phil.-hist. Kl., Denkschriften 102, Ergänzungsbände zu den Tituli Asiae Minoris 3. Vienna 1970.

Belke, K. – Restle, M., *Galatien und Lykaonien*, *Tabula Imperii Byzantini* 4, (Denkschriften ÖAW, phil.-hist. Kl. 172), Wien 1984.

Burgess, W. D., *The Isaurians in the Fifth Century A.D.*, A thesis submitted in partial fulfillment of the requirements for the degree of Doctor of Philosophy (History), at the University of Wisconsin-Madison 1985.

_____, “Isauria and the Notitia Dignitatum”, *Ancient World* 26, 1995, ss. 79-88.

Cameron, A. – Long, J., (with a contribution Sherry), *Barbarians and Politics at the Court of Arcadius*, *The Transformation of the Classical Heritage*, vol. 19), Berkeley – Los Angeles – Oxford 1993.

Cayla, J.-B., “Bassidius Lauricius Gouverneur De Chypre? Une Nouvelle Hypothèse À Propos De La Restauration D’Un Monument Incendié Paphos (Pl.

XXIII)”, *Centre D’Études Chypriotes Cahier 27-1997, Mélanges Olivier Masson*, Éditions De Boccard, Paris 1998, ss. 71-76.

CIG *Corpus Inscriptionum Graecarum*.

CIL *Corpus Inscriptionum Latinarum*.

CTh *The Theodosian Code*, ed. J. Harries – I. Wood, Cornell University Press, Ithaca 1993.

Conti, S., *Die Inschriften Kaiser Julians*, (Altertumswissenschaftliches Kolloquium 10), Stuttgart 2004.

Dagron, G., *Vie et Miracles de Sainte Thècle*. Texte Grec, Traduction et Commentaire (Subsidia Hagiographia 62), Bruxelles 1978.

Dagron, G. – Marillet-Jaubert, J., “Inscriptions De Cilicie et d’Isaurie”, *Bulleten XLII/167*, 1978, ss. 373-420.

Dagron, G. – Feissel, D., *Inscriptions de Cilicie*, Avec Antonie Hermani, Jean Richard et Jean-Pierre Sodini, Paris 1987.

Davis, E. J., *A Journal Of Travel In Cilicia (Pedia and Trachea), Isauria, And Parts Of Lycaonia And Cappadocia*, London 1879.

Dmitriev, S., “Observations on the Historical Geoh-graphy of Roman Lycaonia”, *Greek, Roman, and Byzantine Studies* 41, 2000, ss. 349-375.

Dodgeon, M. H. – Lieu, S. N. C., *The Roman Eastern Frontier And The Persian Wars AD 226-363*, A Documentary History, London-New York 2002.

Ergin, G., *Anadolu’da Roma Hakimiyeti Direniş ve Düzen*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2013.

Feld, K., *Barbarische Bürger: Die Isaurier und das Römische Reich*. Walter de Gruyter, Berlin - New-York 2005.

French, D. H., *Roman Roads& Milestones of Asia Minor*, Volume 3: Milestones, Fasc. 3.7 Cilicia, Isauria et Lycaonia (and South-west Galatia), British Institute at Ankara, Electronic Monograph, Ankara 2014.

Frye, R. N. (1983), *History of Ancient Iran* (Handbuch der Altertumswissenschaft: Abt. 3; Teil 7), München 1983.

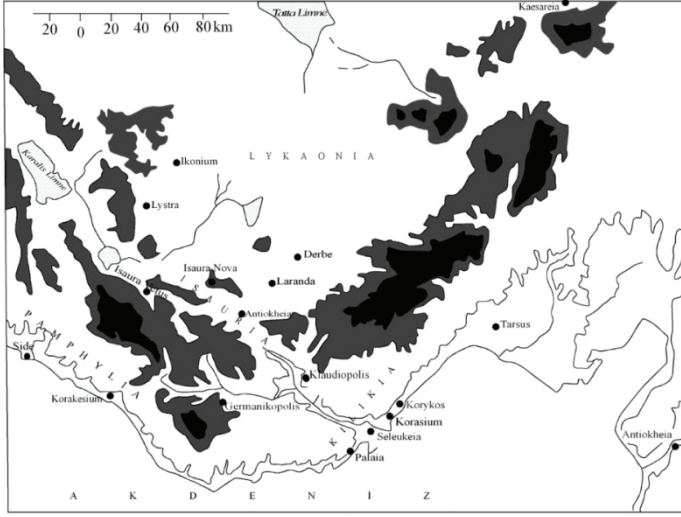
Hall, A. S., “Valerius Valentinianus, Pareses of Isauria”, *Anatolian Studies* 22, 1972, ss. 213-216.

- Head, B. V., *Historia numorum; a manual of Greek numismatics*, Clarendon press, Oxford 1887.
- Hellenkemper, H., “Legionen im Bandenkrieg – Isaurien im 4. Jahrhundert”, *Studien zu den Militärgrenzen Roms III (Vorträge des 13. Internationalen Limeskongresses Aalen 1983)*, Stuttgart 1986, ss. 625-634.
- Hild, F. – Hellenkemper, H., *Kilikien und Isaurien*, Tabula Imperii Byzantini 5, (Denkschriften ÖAW, phil.-hist. Kl. 215), Wien 1990.
- Hill, G. F., *Catalogue Of The Greek Coins Of Lycaonia, Isauria And Cilicia*, Trustess of the British Museum, London 1900.
- Hoffmann, D., *Das spätromische Bewegungsheer und die Notitia dignitatum*, Epigraphische Studien 7, Düsseldorf 1969-1970.
- Hopwood, K., “Policing the Hinterland: Rough Cilicia and Isauria”, *Armies and Frontiers in Roman and Byzantine Anatolia, Proceedings of a Colloquium Held at University College, Swansea, April 1981, ed. Stephen Mitchell*, Oxford 1983, ss.173-187.
- _____, “Consent and Control: How the Peace was kept in Rough Cilicia”, *The Eastern Frontier of the Roman Empire, D. H. French – C. S. Lightfoot (eds.)*, BAR, International Ser. 553 (i), Oxford 1989, ss.191-201.
- _____, “The Links between the Coastal Cities of Western Rough Cilicia and the interior during the Roman Period”, *Anatolia Antiqua* 1, Paris 1991, ss. 305-310.
- _____, “Who Were The Isaurians?”, *XI. Türk Tarih Kongresi Bildirileri, Cilt 1 [1990]*, Ankara 1994, ss. 375-386.
- _____, “Ammianus Marcellinus on Isauria”, *The late Roman World and its Historian. Interpreting Ammianus Marcellinus, J. W. Drijvers – D. Hunt (Eds.)*, London 1999, ss. 198-213.
- _____, “Bandits, between Grandees and the State: The Structure of Order in Roman Rough Cilicia”, *Organised Crime in the Ancient World, K. R. Hopwood (ed.)*, London 1999, ss. 177-206.
- <http://parthiansources.com/texts/skz/> Erişim Tarihi: 28.05.2018.
- ILS *Inscriptionum Latinarum Selectarum*.
- Isaac, B., “The eastern frontier”, *The Cambridge Ancient History XIII: The late Empire, A.D. 337-425, (Eds. A. Cameron – P. Garnsey)*, Cambridge University Press, Cambridge 2008, ss. 437-460.

- Jones, A. H. M., *The Later Roman Empire 284-602, A Social Economic and Administrative Survey*, Blackwell, Oxford 1964.
- _____, *The Cities of the Eastern Roman Provinces*, Clarendon Press, Oxford 1971.
- Jones, J. P., "The Inscription from the Sea-Wall at Anemurium", *Phoenix* 26/4, 1972, ss. 396-399.
- Keenan, J. G., "The Names Flavius and Aurelius as Status Designations in Later Roman Egypt", *Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik* 11, 1973, ss. 33-63.
- _____, "An Afterthought on the Names Flavius and Aurelius", *Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik* 53, 1983, ss. 245-250.
- Laminger-Pascher, G., "Römische Soldaten in Isaurien", *Römische Geschichte, Altertumskunde und Epigraphik. Artur Betz için Armağan, E. Weber – G. Dobesch (ed.)*, Wien 1985, ss. 381-392.
- Langlois, V., *Voyage Dans La Cilicie et Dans Les Montagnes Du Taurus Exécuté pendant les années 1852-1853*, Paris 1861.
- Lenski, N., "Assimilation and Revolt in the Territory of Isauria, from the 1st Century BC to the 6th Century AD", *Journal of the Economic and Social History of the Orient* 42/4, 1999, ss. 413-465.
- _____, "Basil and the Isaurian Uprising of A. D. 375", *Phoenix* 53/3-4, 1999, ss. 308-329
- _____, "Relations between Coast and Hinterland in Rough Cilicia", *La Cilicie: Espaces et Pouvoirs Locaux Table Ronde Internationale, Istanbul, 2-5 Novembre 1999, Varia Anatolica XIII*, 2001, ss. 417-423.
- Levick, B., *Roman Colonies in Southern Asia Minor*, Clarendon Press, Oxford 1967.
- Lewin, A., "Banditismo E Civiltas Nella Cilicia Tracheia Antica E Tardoantica", *Quaderni storici* 76, ss. 167-185.
- Magie, D., *Roman Rule In Asia Minor To The End Of The Third Century After Christ, I-II*, Princeton University Press, New Jersey 1950.
- MAMA *Monumenta Asiae Minoris Antiquae*.
- Maricq, A., "Classica et Orientalia, 5. Res Gestae Divi Saporis", *Syria* 35, 1958, ss. 295-360.
- Martindale, J. R., "Prosopography of The Later Roman Empire: addenda et corrigenda Volume I", *Historia* 29, 1980, ss. 474-497.

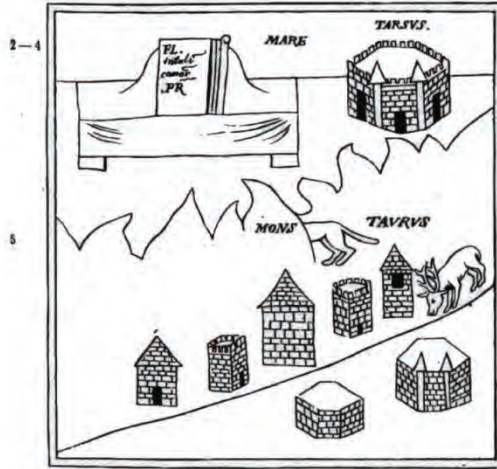
- Matthews, J., *The Romans Empire of Ammianus with a new introduction*, Michigan Classical Press, London 1989.
- Mitchell, S., "The Siege of Cremna", *The Eastern Frontier of the Roman Empire*, ed. D. H. French and C. S. Lightfoot, Oxford 1989, s. 111-128.
- Mitford, T. B. – Andrews, St., "Roman Rough Cilicia", *Aufstieg und Niedergang der römischen Welt*, II, 7/2, Berlin 1980, ss. 1230-1257.
- Mócsy, A., "Der Name Flavius als Rangbezeichnung in der Spätantike", *Akten des IV. internationalen Kongresses für griechische und latinische Epigraphik* (Wien 1962), Wien 1964, ss. 257-263.
- Néroutsos, T. D., "La forteresse d'Antioche en Isaurie et le praeses Bassidius Lauricius", *Bulletin de correspondance hellénique* 2, 1878, ss.16-19.
- Nischer, E. C., "The Army Reforms of Diocletian and Constantine and their Modifications up to the Time of the Notitia Dignitatum", *Journal of Roman Studies* 13, 1923, ss. 1-55.
- OGIS, *Orientalis Graeci Inscriptiones Selectae*.
- d'Orbelini, R., "Inscriptions and Monuments from Galatia", *The Journal of Hellenic Studies* 44/1, 1924, ss. 24-44.
- Özyıldırım, M., "Arminum ve Seleucia ad Calycadnum Konsilleri 359 İkiz Konsiller Yılı", *Olba* XV, 2007, ss. 103-143.
- Paris, P. – Radet, G. A., "Inscriptions de Pisidie, de Lycaonie et d'Isaurie", *Bulletin de correspondance hellénique* 10, 1886, ss. 500-514.
- PLRE I, *The Prosopography of the Later Roman Empire I, A.D. 260-395*, H. M. Jones – J. R. Martindale – J. Morris (edd.), Cambridge 1971.
- PLRE II, *The Prosopography of the Later Roman Empire, volume II, A.D. 395-527*, J. R. Martindale (Ed.), Cambridge 1980.
- Pottier, B., "Banditisme et révolte en Isaurie au IVe et Ve siècles vus par les Isauriens eux-mêmes. La Vie de saint Conon", *Mediterraneo antico. Economie, società, culture*, 8 fas. 2, 2005, ss. 443-474.
- Ramsay, W. M., *The Historical Geography of Asia Minor* (Royal Geographical Society, Supplementary Papers IV), London 1890.
- RE, *Pauly-Wissowa-Kroll, Real Encyclopädie der klassischen Altertumswissenschaft*, Stuttgart.

- Rougé, J., “L’Histoire Auguste et l’Isaurie au IVe Siècle”, *Revue des études anciennes* LXVIII, nos. 3-4, Bordeaux 1966, ss. 282-315.
- Ruge, W., “Domitiopolis”, *RE* V/1-2, 1905, s. 1313.
- _____, “Eirenopolis”, *RE* V/1-2, 1905, s. 2135.
- _____, “Isauria”, *RE* IX/2, 1916, s. 2056.
- _____, “Kietis”, *RE* XI/1, 1921, ss. 380-381.
- Seeck, O., “Castricius 4”, *RE* III/2, 1899, s. 1076.
- _____, “Lauricius 1”, *RE* XI/1, 1924, ss. 1023-1024
- Shaw, B. D., “Bandit Highlands and Lowland Peace: The Mountains of Isauria-Cilicia”, *Journal of the Economic and Social History of the Orient* XXXIII/3, Leiden 1990, ss. 237-270.
- Sterrett, J. R. S., *The Wolfe Expedition to Asia Minor*. Papers of the American School at Athens III, Boston 1888.
- Şahin, S., “Inscripfen aus Seleukeia am Kalykadnos (Silifke)”, *Epigraphica Anatolica* 17, 1991, ss. 139-166.
- Ünal, A. – Girginer, K. S., *Kilikya-Çukurova İlk Çağlardan Osmanlılar Dönemine Kadar Kilikya’da Tarihi Coğrafya, Tarih ve Arkeoloji*, Homer Kitabevi, İstanbul 2007.
- Woods, D., “Arbazacius, Fravitta, and the Government of Isauria ca. A. D. 396-404”, *Phoenix* 52, 1998, ss. 109-119.

Harita: Isauria ve Çevresi.

Comes per Isauriam.

6 Sub dispositione uiri spectabilis comitis rei militaris per Isauriam et praesidis:

Resim: Notitia Dignitatum'da Isauria'yı gösteren çizim. [(Not. Dign. (ed. O. Seeck, s. 61)].